

Zahidə Tofiq qızı Rzayeva
Bakı Dövlət Universiteti
Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri
kafedrasının dosenti, tarix üzrə fəlsəfə doktoru
zahidarzayeva@bsu.edu.az
Orcid id: 0000-0003-3696-6950

UDC 63:025.4

ELMI KİTABXANALARDA İNFORMASIYA-AXTARIŞ SİSTEMLƏRİNİN TƏTBİQİ MƏSƏLƏLƏRİ

Xülasə: Müasir dövrdə kitabxanaların fəaliyyətinin əsas istiqamətlərinə sənəd informasiya fondlarının formalaşması, bu materialların mühafizəsi, onların hüquqi və fiziki şəxslərə istifadəyə verilməsi kimi mühüm məsələlər daxildir. Uzun illər ərzində kitabxanalarda toplanıb saxlanılan informasiya vasitələrinin mübadiləsinə imkan verən vahid informasiya məkanının yaradılması əsas vəzifələrdən biridir.

Kitabxanaların avtomatlaşdırılması bu sahədə mövcud olan bir sıra problemlərin həllini tələb edir. Kitabxanaların avtomatlaşdırılması nəticəsində bir çox vacib proseslərin reallaşması təmin olunur. Buraya kitabxanaçı əməyinin avtomatlaşdırılması, vaxt və insan ehtiyatlarına qənaət, müxtəlif əlamətlərinə görə ədəbiyyatın çoxaspektli axtarışı, operativ və az xərclə ən yeni informasiya mübadiləsi və s. aid edilir. Oxuculara yüksək elektron xidmət, oxucu sorğusunun on-line yerinə yetirilməsi, oxuculara xidmət də daxil olmaqla bütün proseslərin statistikasının və real uçotunun aparılması da bu vəzifələr sırasındadır. Eyni zamanda informasiyanın köhnəlməsi ilə əlaqədar olaraq kitabxana fondunun operativ yenilənməsi, fondun oxucu tələbatına uyğun kompleksləşdirilməsi kimi amillər də ön plana çəkilir.

Açar sözlər: kitabxana-informasiya fəaliyyəti, kitabxanaların avtomatlaşdırılması informasiya-kommunikasiya texnologiyaları, kitabxana-informasiya xidməti, kitabxana fondunun kompleksləşdirilməsi, elektron xidmət, elektron kataloq.

Zahida Tofiq gizi Rzayeva

Issues of application of information retrieval systems
in scientific libraries

Abstract. The main activities of libraries in modern times include such important issues as the formation of funds of documentary information, the protection of these materials, their use by legal entities and individuals. One of the

main tasks is to create a single information space that allows the exchange of information resources collected and stored in libraries for many years.

Automation of libraries requires solving a number of problems that exist in this area. As a result of library automation, many important processes are performed. These are the automation of library work, saving time and human resources, a multifaceted search for literature on various grounds, prompt and low-cost exchange of fresh information, etc. attributed. Among these tasks are high electronic reader service, online reader survey, statistics and real accounting of all processes, including reader service. At the same time, due to the obsolescence of information, such factors as the timely updating of the library fund, the completeness of the fund in accordance with the needs of readers come to the fore.

Key words: library and information activities, library automation, information and communication technologies, library and information services, library fund, electronic service, electronic catalog.

Захида Тофик кызы Рзаева

Вопросы применения информационно-поисковых систем
в научных библиотеках

Резюме: К основным направлениям деятельности библиотек в современное время относятся такие важные вопросы, как формирование фондов документной информации, защита этих материалов, их использование юридическими и физическими лицами. Одной из основных задач является создание единого информационного пространства, позволяющего обмениваться информационными ресурсами, собранными и хранящимися в библиотеках на протяжении многих лет.

Автоматизация библиотек требует решения ряда проблем, существующих в этой области. В результате автоматизации библиотек обеспечивается выполнение многих важных процессов. Это автоматизация библиотечной работы, экономия времени и человеческих ресурсов, многогранный поиск литературы по различным признакам, оперативный и малозатратный обмен свежей информацией и т.д. приписывается. Среди этих задач высокое электронное обслуживание читателей, онлайн-проведение читательского опроса, ведение статистики и реальный учет всех процессов, в том числе обслуживания читателей. При этом в связи с устареванием информации на первый план выдвигаются такие факторы, как своевременное обновление библиотечного фонда, комплектность фонда в соответствии с потребностями читателей.

Ключевые слова: библиотечно-информационная деятельность, автоматизация библиотек, информационно-коммуникационные технологии, библиотечно-информационное обслуживание, библиотечный фонд, электронное обслуживание, электронный каталог.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının "Məlumat azadlığı" adlı 50-ci maddəsində deyilir:

"I. Hər kəsin istədiyi məlumatı qanuni yolla axtarmaq, əldə etmək, ötürmək, hazırlamaq və yaymaq azadlığı vardır.

II. Kütləvi informasiyanın azadlığına təminat verilir. Kütləvi informasiya vasitələrində, o cümlədən mətbuatda dövlət senzurası qadağandır.

III. Hər kəsin kütləvi informasiya vasitələrində dərc edilən və onun hüquqlarını pozan və ya mənafeələrinə xələl gətirən məlumatı təkzib etmək və ya ona cavab vermək hüququna təminat verilir" [1].

Elmi kitabxana sistemində saxlanılan informasiya resursları kütləvi informasiya hesab olunmaqla geniş kütlələr üçün, hamı üçün nəzərdə tutulan ifromasiyadır.

Informasiya məkanının tənzimlənməsi zamanı əsasən bu məsələlərə diqqət yetirilir:

1) Vətəndaşların konstitusion informasiya hüququnun təmin edilməsi, eyni zamanda onların zərərli informasiyanın təsirdən qorunması (xüsusi kəşfiyyat orqanlarının informasiya təxribatından və s.)

2) Informasiya vasitələrinin normal fəaliyyətinin və cəmiyyətdə normal informasiya dövryyəsinin təmin edilməsi. Buraya teleradio yayımı, dövr mətbuatı və s. aiddir. Dövlət kütləvi informasiya vasitələrinin və informasiya məkanında əsas fəaliyyət göstərən subyektlərin (jurnalist, nəşir, redaksiya, kitabxana və agentliklər və s.) davranışını müəyyən etməklə bu sahəyə təsir edir.

Müasir qlobal informasiya cəmiyyəti şəraitində müvafiq informasiya və eləcə də biliklərin ötürülməsi və onların informasiya istehlakçılara daha sürətli və effektiv çatdırılması milli kitabxanaçılıq sisteminin ən önəmli prioritetlərindən biri kimi qiymətləndirilir.

Informasiya resurslarından istifadə təcrübəsinə diqqət yetirək belə qənaətə gələ bilərik ki, sözügedən sfera davamlı inkişaf etməkdədir. Azərbaycan Respublikasının dünya birliyinə sürətli inteqrasiyası, onun bu birliyin əsas subyektlərindən biri kimi müterəqqi texnologiyaların cəmiyyətin ayrı-ayrı sferalarında, o cümlədən elmi kitabxana sistemində tətbiqini zərurətə çevirməkdədir. Milli kitabxana sistemində müasir standartlara cavab verən informasiya axtarış sistemlərinin tətbiqi olduqca tədqiqəlayiq bir hal kimi qiymətləndirilməklə yanaşı, bu sahədə daha effektiv texnologiyaların tətbiqi məsələləri strateji istiqamət kimi qəbul olunmalıdır.

Kitabxana fəaliyyətinin inkişafı oxuculara daha keyfiyyətli xidməti təmin etmək üçün müasir texnologiyanın tətbiqi prosesləri ilə sıx bağlıdır. Avtomatlaşdırılmış informasiya sistemlərinin tətbiqi təkəcə dövrün ənənəsi deyil, həm də kitabxana əməkdaşlarının iş məhsuldarlığının və əmək keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün yaxşı bazadır, eyni zamanda oxuculara lazım olan məlumatı vaxtında çatdırmaq üçün təsirli üsuldur.

Məlum olduğu kimi, kitabxana ictimai istifadə üçün çap və yazılı əsərləri toplayan və saxlayan, habelə soraq-bibliografiya işlərini həyata keçirən müəssisədir. "Kitabxana işi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda göstərilir ki, "kitabxana – elm, informasiya, mədəniyyət, təhsil və təbiiyə müəssisəsi kimi çap əsərlərini və digər informasiya daşıyıcılarını toplayıb mühafizə edən, onların sistemli ictimai istifadəsini təşkil edən, cəmiyyətin intellektual və mədəni potensialının inkişafına xidmət göstərən sosial institutdur" [3].

Kitabxanaşünaslıq elminin ayrı-ayrı istiqmətlərinə nəzər yetirdikdə birmənalı şəkildə görə bilərik ki, praktiki baxımdan sözügedən sferada informasiya axtarış sistemlərinin müasir standartlara və geniş oxucu auditoriyasının tələbatlarına uyğunlaşdırılması daim gəndəmdə olmuşdur. Bu baxımdan milli kitabxana sistemində informasiya axtarış sistemlərinin təşəkkülü tarixində ən azı üç böyük problem mövcuddur:

1) Informasiya axtarış sistemlərinin təşəkkülü prosesinin dərk edilməsi və interpretasiyası problemi;

2) Informasiya axtarış sistemləri prosesinin əsasları və hərəkətverici qüvvələrinin müəyyənəşdirilməsi problemi;

3) Informasiya axtarış sistemlərinin təkmilləşdirilməsi proseslərinin xronoloji dövrənməsi problemi.

Müasir dövrdə təhsil sahəsində informasiya təminatını həyata keçirən kitabxanaların kommunikasiya sistemində olan rolu və əhəmiyyəti qədər artmışdır ki, kitabxanalarsız cəmiyyətin informasiya tələbatının ödənilməsi mümkün deyildir. Kitabxana elmin və mədəniyyətin inkişafında təhsil və təbiiyənin səviyyəsinin yüksəldilməsində, həmçinin insanların informasiya ilə təmin olunmasında mühüm sosial institut kimi yaxından iştirak edir və insanların ən çox müraciət etdiyi, xidmətindən istifadə etdiyi müəssisədir.

Azərbaycan dövlətinin davamlı inkişafının mühüm strateji istiqamətlərdən birini kitabxanaların inkişafı təşkil edir. Bununla əlaqədar ölkəmizin kitabxana şəbəkələrində də informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqi mühüm vəzifə kimi meydana çıxır. Mahiyyətə dinamik və daim yeniləşən informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqi bu gün ölkəmizdə fəaliyyət göstərən çoxsaylı kitabxanaların elektron informasiya resurs mərkəzlərinə çevrilməsi vəzifəsinin gündəmə gətirmiş və bu problemin həllini aktuallaşdırmışdır.

Müasir dünyada kitabxana istifadəçilər üçün zəruri olan müxtəlif elementləri özündə birləşdirən mürəkkəb mexanizmdir. Buraya çoxsaylı informasiya, maddi-texniki və insan resurslarının operativ və keyfiyyətli təminatı problemlərini həll etmək üçün bir yerdə toplanmış məlumatlar daxildir.

Buradan belə bi nəticə çıxır ki, kitabxana informasiya istehlakçısına (istifadəçisinə) istiqamətlənmiş bir sistemdir. O, həm kitabxananın özündə, həm də ondan kənarda müxtəlif mənbələrdə (məsələn, elektron) saxlanılan, fondlarda yerləşdirilən və işçi heyəti tərəfindən xidmət göstərilən məlumatlara

malikdir. Bu zaman xidmət kitabxana xidməti müvafiq maddi-texniki vasitələrdən istifadə əsasında axtarış sistemi kimi çıxış edə bilər [3].

Kitabxanalarda müasir hesablama vasitələrindən istifadəçilərə xidmət müddətini əhəmiyyətli dərəcədə azaltmağa imkan verir, təqdim edilən xidmətin keyfiyyətini artırır, vasitəsilə texnoloji proseslərin bir hissəsinin, bəzən də bütün əsas texnologiyaların yenidən təşkilinə və dəyişdirilməsinə imkan yaradır. Avtomatlaşdırma eynitipli və yorucu əməliyyatları aradan qaldırır, rahatlığı artırır və istifadəçiləri informasiya ilə işləmək üçün müasir üsullar təmin etməklə kitabxana işçilərinin iş məhsuldarlığını yüksəldir [10].

Avtomatlaşdırma prosesi elmi və texnoloji nailiyyətlərdən istifadə etməklə, kitabxanalarda elektron kataloqların və məlumat bazalarının yaradılması, o cümlədən telekommunikasiyadan, Internet şəbəkəsindən geniş istifadə etməklə, bununla da istifadəçilərə müxtəlif informasiya və digər xidmətlər formalaşdırmaqla və təklif etməklə həyata keçirilir [10].

Kitabxana-bibliografiya proseslərinin əhəmiyyətli bir hissəsinin avtomatlaşdırılma biləcəyini başa düşmək vacibdir. Qeyd edək ki, avtomatlaşdırma vasitələri eyni anda bir neçə vəzifəni dərhal icra etməyə imkan verir. Məsələn, fondun komplektləşdirilməsi kimi bir prosesin avtomatlaşdırılması bu məsələlərin həyata keçirilməsinə imkan verir:

- kitabxana işçilərini bir sıra əsas işlərdən və qeyri-məhsuldar vaxt itkisindən, məsələn, müntəzəm sifariş yerlərinə və dövr nəşrləri, ədəbiyyat alışı yerlərinə getməkdən azad edir;

- ümumilikdə xidmət mədəniyyətini yüksəldir;
- kitabxanaya sifariş edilmiş sənədlərin çatdırılması ilə bağlı fiziki məsəfləri azaldır;

- abunəçinin sifariş verdiyi kitabı gözləmə müddəti azalır ki, bu da işlərin icrasının səmərəliliyinə nail olmağa imkan verir [10].

Avtomatlaşdırma vasitələrindən istifadənin üstünlükləri və imkanları kitabxananın informasiya sistemlərinin tətbiqi üzrə gələcək tədbirlər üçün əsas olmuşdur.

Informasiya sistemi dedikdə aid olduğu təşkilatda məlumatları toplayan, emal edən və yayan prosedurların, insanların və resursların məcmusu başa düşülür [6].

Informasiya sisteminin, hər hansı bir dinamik sistem kimi, tam olaraq üç əsas komponenti və ya başqa sözlə, üç funksiyası var:

- Giriş (məlumatları qəbul edir və toplayır);
- Emal (ən məlumatlandırıcı məhsullar üzrə mövzular yaradaraq giriş məlumatlarını çıxış məlumatlarına çevirir);

- Nəticə (giriş məlumatlarının emalı prosesindən sonra əldə edilən nəticələri təqdim edir) [6].

Informasiya sisteminin son təyinatı ilə müəyyən olunan çoxsaylı müxtəlif tipləri var.

Avtomatlaşdırılmış informasiya sistemində mövcud məlumatları informasiya məhsullarına çevirmək üçün hesablama texnikası, proqram təminatı, telekommunikasiya və digər növ müxtəlif informasiya texnologiyaları vasitələrindən istifadə edilir.

Informasiya sistemindən və ya onun istehsal etdiyi məlumatdan istifadə edən hər kəs sonuncu istifadəçi adlanır.

Informasiya sistemi əməliyyatları yerinə yetirməyə və bütövlükdə təşkilatı idarə etməyə effektiv şəkildə köməklik göstərən məlumatları təmin etmək üçün istifadə olunur.

Kitabxana sahəsində istifadə olunan avtomatlaşdırılmış informasiya sistemi avtomatlaşdırılmış kitabxana-informasiya sistemi (AKİS) adlanır [5].

AKİS-i təsnifləşdirmək olduqca çətindir. Bu, onunla izah olunur ki, təsnifat tərtib edilərkən ümumi əlaqələrin və anlayışların formalaşmasına, habelə onların mürəkkəbliyinə və miqyasına görə müxtəlif yanaşmalar tətbiq oluna bilər. Fasetli təsnifat daha çox üstünlük təşkil edir ki, o da AKİS xüsusiyyətlərinin müxtəlif qruplarının müəyyənləşdirilməsinə əsaslanır [10].

Məsələn, AKİS aşağıdakı qruplara bölünə bilər:

a) Emal edilmiş və işlənmiş informasiyanın növünə və xarakterinə görə:

- bibliografik informasiya;
- faktiki informasiya;
- tam mətnli informasiya;
- istinad informasiyası;
- qarışıq informasiya.

b) Miqyas baxımından 3 növ avtomatlaşdırma həyata keçirilə bilər:

- kompleks (mürəkkəb; maksimum) avtomatlaşdırma (iri miqyaslı və çox böyük kitabxanalar üçün xarakterikdir, xarici informasiya resurslarına çıxışı təmin edir);

- qismən avtomatlaşdırma (orta miqyaslı kitabxanalarda istifadə olunur, kitabxanaların əsas kitabxana-informasiya fəaliyyətini, o cümlədən fondun uçotu və işlənməsi, oxuculara xidmət göstərilməsi və s. kimi prosesləri əhatə edir);

- minimal (kiçik kitabxanalarda istifadə olunur, onun əsas məzmunu xarici informasiya resurslarına girişi təmin etməkdir) [9].

c) sənədlərin informasiya massivlərinin komplektləşdirilməsi profilinə uyğun olaraq (kitabxanaların konkret komplektləşdirilməsi profilindən asılıdır):

- universal komplektləşdirmə;
- çoxsahəli (şəxəlləndirilmiş) komplektləşdirmə;
- dar məzmunlu tematik komplektləşdirmə.

ç) AKİS-in altsistemlərinin və vəzifələrinin tərkibindən, onların sistemdə tətbiqinin xarakterindən asılı olaraq:

- integrasiya edilmiş axtarış sistemləri;
- integrasiya olunmamış axtarış sistemləri.

Birinci variantda AKIS kitabxana-informasiya fəaliyyətinin bütün əsas eməliyyatlarını özündə birləşdirir və onun bütün elementləri bir-biri ilə sıx əlaqədə və qarşılıqlı əlaqədə olur (məsələn, eyni verilənlər bazaları müxtəlif AKIS alt sistemlərində istifadə olunur).

d) Funksional istiqamətinə görə:

Tək istifadəçi üzrə axtarış sistemləri;

Şəbəkə üzrə axtarış sistemləri.

e) İstifadə olunan şəbəkə texnologiyalarının arxitekturasına görə:

• fayl serveri axtarış sistemləri;

• müştəri serveri axtarış sistemləri.

ə) Əməliyyat miqyasına görə:

• avtonom (lokal; yerli) axtarış sistemləri;

• paylanmış (korporativ) axtarış sistemləri;

• qlobal informasiya sistemləri texnologiyalarından istifadə etməklə

(İnternet texnologiyaları).

i) Uyğunlaşma qabiliyyətinə görə (dəyişmə qabiliyyəti):

açıq axtarış sistemləri;

bağlı axtarış sistemləri;

çevik axtarış sistemləri.

AKIS-in funksional strukturu obyektlər toplusu və onlar arasındakı əlaqələr kimi təqdim edilə bilər. AKIS-də onun alt sistemləri belə obyektlər kimi çıxış edir. Alt sistem, ümumi elmi mənada, cins-növ xarakteristikasına, həyat fəaliyyəti şəraitinə, təyinatına, qarşılıqlı əlaqəsinə və funksiyalarına görə ondan təcrid olunmuş hər hansı sistemin bir hissəsi kimi müəyyən edilir [8].

Alt sistem sistemin bir və ya bir neçə əsas və ya əlavə funksiyasını yerinə yetirə bilər. Alt sistem əsas xüsusiyyətlərinə görə başqa daha mürəkkəb sistmə daxil olan sistem də ola bilər.

AKIS bütün sistemin komponentləri kimi bir neçə spesifik funksional alt sistemdən ibarətdir ki, onlar kitabxana texnologiyalarına oxşar bəzi funksiyaları, məsələn, sənədlərin komplektləşdirilməsi, işlənməsi, saxlanması, çatdırılması, uçot, idarəetmə kimi funksiyaları həyata keçirirlər [9].

Funksional alt sistemlərin öz aralarında onları bütöv bir AKIS-ə birləşdirən sıx əlaqələri mövcuddur. Onlar bir-birindən müstəqil fəaliyyət göstərsələr də, buna AKIS qurulmasının əsas prinsiplərindən biri olan inteqrasiya prinsipindən istifadə etməklə nail olunur. O, müxtəlif səviyyələrdə qarşılıqlı əlaqə və qarşılıqlı fəaliyyət şəklində həyata keçirilir:

• funksional (bütün əsas axtarış sistemlərinin bir-biri ilə əlaqəli işləməsinə təmin edən və kitabxanaları digər sistemlərin mühitində işləyən sistemlər kimi təmsil edən);

• texnoloji (informasiyanın birdəfəlik emalı və onun digər avtomatlaşdırılmış iş yerlərində təkrar istifadə edilə bilən və çoxşəxəli istifadəsinə təmin edən);

• idarəedici (kitabxanada iki əsas yolu (sənədin yolu və sorğunun yolu) sistemdə həyata keçirmək və izləmək imkanı verən;

• korporativ (işdə iştirak edən, digər sistemlərə və şəbəkələrə çıxış imkanı verən) [10].

Müxtəlif AKIS-lərdə funksional alt sistemlərin sayı fərqli ola bilər. Onların sayı kitabxananın funksiyalarının təfərrüat səviyyəsi ilə müəyyən edilir. Məsələn, bəzi AKIS-lərdə ("BİT-2000" AKIS) funksional alt sistemlər bunlardır:

• komplektləşdirmə və fondun uçotunun aparılması;

• kataloqlaşdırma və kataloqun yaradılması;

• toplu elektron kataloq;

• kitabxana xidməti;

• soruq-bibliografiya və məlumat xidmətləri;

• kitabxana fəaliyyətinin idarə edilməsi;

• inzibati idarəetmə sistemi.

"IRBIS" AKIS isə bu funksional alt sistemi dəstəkləyir:

• komplektləşdirmə;

• kataloqlaşdırma;

• oxucular;

• xidmət;

• inzibati idarəetmə sistemi.

Qeyd edək ki, IRBIS müasir Avtomatlaşmış Kitabxana-Informasiya Sistemi burada göstərilən xarakteristik xüsusiyyətlərə malikdir:

- Qeyri-məhdud sayda işçi yeri olan ixtiyari tip şəbəkədə fəaliyyət göstərir;

- Beynəlxalq UNIMARC, USMARC və RUSMARC formatları əsasında elektron kataloqlaşdırmanı və axtarışı təmin edir;

- İxtiyari sayda informasiya bazası ilə işləyir;

- İstənilən təsvir elementlərinin və onların kombinasiyasının daha tez axtarışını reallaşdıran avtomatik lüğətlərin yaradılmasını təmin edir;

- Avtoritet faylların, predmet rubrikalarının yaradılmasını və ondan istifadəni təmin edir;

- Ənənəvi sənəd formalarının hazırlanmasını, «strix-kod» texnologiyasının tətbiqini, mətn, qrafiki və digər proqram obyektlərin idxalını təmin edir;

- Sadə və digər dillərə tərcümə oluna bilən işçi interfeysə, daxiletməni asanlaşdıran, avtomatik səhvlərin və təkrarlanmanın yoxlanılmasını təmin edən vasitələrə malikdir və s. [4].

Sistem özündə Komplektləşmə, Kataloqlaşdırıcı, Oxucu, Kitab verilişi və Administrator Avtomatlaşmış İşçi Yerlərini (AIY) birləşdirir.

AKIS-də bütün alt sistemlər müvafiq alt sistemlərə birbaşa əlaqəli olan və onun əsas vahidləri olan funksional tapşırıqlar kimi həyata keçirilir.

AKİS-də çoxlu sayda funksional altsistemlərin həyata keçirilməsi onun keyfiyyətindən xəbər verir (bəzi sistemlərdə uçot hesablamaları, sifariş blanklarının qeydiyyatı və s. olmağa bilər). Öz növbəsində funksional altsistemlər müvafiq avtomatlaşdırılmış iş yerləri şəklində həyata keçirilir [8].

Hazırda informasiya texnologiyalarına keçid Azərbaycanda dünya kitabxanaları üçün xarakterik olan bir sıra mürəkkəb problemlərin həllini tələb edir. Həmin problemləri belə qruplaşdırmaq olar:

- Maliyyə problemləri;
- Normativ-hüquqi təminat problemləri;
- Proqram və texniki təminat problemləri;
- Dil təminatı problemləri;
- İxtisaslı kadrlar problemləri [5, s. 1].

Əlbəttə, bu problemlər arasında Azərbaycan kitabxanaları üçün dil təminatı problemi daha kəskin nəzərə çarpır. Bunu belə ümumiləşdirmək olar:

- Vahid elektron kommunikasiya formatlarının işlənməsi
- Dünya kitabxanaları üçün vahid təsnifat sxeminin qəbul edilməsi və onun elektron versiyasının hazırlanması
- İnformasiyanın indeksləşdirilməsi üçün lüğət tezarus sisteminin, predmet rubrikatorunun və linqvistik konvertorların yaradılması
- Müxtəlif əlifba sistemlərinin qarşılıqlı kodlaşdırma və konversiya protokollarının işlənməsi və s. [6, s. 142].

Milli kitabxana-informasiya məkanı üçün də həll edilməsi vacib olan problemlər qrupuna normativ-hüquqi təminat problemləri daxildir:

- Elektron informasiyalara müəlliflik hüququ;
- Kopirayt proseslərinin hüquqi normativlərinin işlənməsi;
- İnformasiyadan sərbəst istifadənin hüquqi normaları;
- İnformasiya mübadiləsində normativ sənədlərin və standartların işlənməsi;
- İnformasiya ehtiyatlarının formalaşdırılmasında və istifadəsində kitabxanaların hüquqi statusu [6, s. 142].

Beləliklə, müasir dövrdə kitabxanalar faktik olaraq bir sıra funksiyaları yerinə yetirir ki, hazırda bu funksiyalardan ən başlıcası informasiya və təhsil funksiyası hesab edilir. Bu baxımdan müasir dövrdə informasiya sistemlərinin, informasiya daşıyıcılarının, kommunikasiya vasitəsi kimi kitabxanaların qarşısında informasiya xidmətinin elmi əsaslarla daha da təkmilləşdirilməsi vəzifəsi durur. Əlbəttə, bu sahədə öz həllini gözləyən problemlər kifayət qədərdir. Ona görə də kitabxana-informasiya texnologiyalarının səmərəli inkişafı onların həllinin həyata keçirilməsindən asılıdır. Çünki ölkənin ümummilli inkişafının əsas hərəkətverici istiqamətlərindən biri kimi elmin, təhsilin, mədəniyyətin və digər amillərin dinamik və mobil şəkildə istehlakına əsaslanan informasiya xidmətlərinin təşkili xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

ƏDƏBİYYAT

a) Azərbaycan dilində

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası: 12 noyabr 1995-ci il; № 00 / Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin sədrliyi ilə Azərbaycan Respublikasının yeni Konstitusiyaya layihəsini hazırlayan komissiya tərəfindən hazırlanmış, 1995-ci il noyabrın 12-də ümumxalq səsverməsində (referendumda) qəbul edilmişdir. 1995-ci il noyabrın 27-dən qüvvəyə minmişdir / URL: <https://www.e-qanun.az/framework/897>
2. Azərbaycan Respublikasında informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair Milli Strategiyanın həyata keçirilməsi üzrə 2016-2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı: 20 sentyabr 2016-cı il / <http://www.e-qanun.az/framework/33717>.
3. "Kitabxana işi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu: 29 dekabr 1998-ci il; № 611-IQ (1998) / URL: <https://e-qanun.az/framework/5041>
4. Məmmədova G. Avtomatlaşdırılmış Kitabxana İnformasiya Sistemləri // "E-kitabxanaların formalaşması problemləri" respublika elmi-praktiki konfransı: Bakı, 15 aprel 2016-cı il. – S.154-157 / https://ict.az/uploads/konfrans/E-kitabxana_konfrans_materialları/43.pdf
5. Məmmədov E. Azərbaycan kitabxanalarında informasiya kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqinin bəzi məsələləri // Kitabxanaşünaslıq və informasiya: elmi-nəzəri jurnal. – 2011. - № 1 (4). - S. 90-97.
6. Rüstəmov, Ə.M. İnformatika: Qeyri-riyaziyyat ixtisasları üzrə təhsil alan tələbələr üçün dərslik / - Bakı: İqtisad Universiteti nəşriyyatı, 2002. - 550 s.

b) Rus dilində

7. «Курс начинающего библиотекаря» Учебнопрактическое пособие [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.publiclibrary.ru/librarians/issue/sbomik13-2_FULL.htm
8. Методологии моделирования предметной области [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.intuit.ru/studies/courses/2195/55/lecture/1628?page=3>
9. Теоретические основы АБИС [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://megaleksi.ru/s52758t6.html>
10. Автоматизация библиотек и АБИС [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://myleksi.ru/11-79815.html>
11. АБИС. Определение и виды [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://oplib.ru/random/view/208258>
12. Автоматизация библиотечной деятельности [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://docplayer.ru/33978765-Razdel-iv-avtomatizaciyaibliotечноy-deyatelnosti.html>